

КАФЕДРАЛЬНА ТЕМА: СТАЛИЙ РОЗВИТОК БІЗНЕСУ В КОНТЕКСТІ ПОВОЄННОГО ВІДНОВЛЕННЯ

СПИСОК АВТОРІВ:

Завідувач кафедри ПЕК, доцент, к. е. н.

Професор кафедри ПЕК, д. е. н.

Доцент кафедри ПЕК, к. е. н.

Доцент кафедри ПЕК, к. е. н.

Доцент кафедри ПЕК, к. е. н.

Доцент кафедри ПЕК, к. е. н.

Доцент кафедри ПЕК, к. е. н.

Доцент кафедри ПЕК, к. е. н.

Доцент кафедри ПЕК, к. е. н.

Доцент кафедри ПЕК, к. е. н.

Асистент кафедри ПЕК

Асистент кафедри ПЕК

Бережницька У.Б.

Зелінська Г.О.

Войтків Л.С.

Метошоп І.М.

Андрійчук І.В.

Паневник Т.М.

Федорович І.В.

Мельничук І.В.

Савко О.Я.

Гобир І.Б.

Буй Ю.В.

Ящерицина Н.І.

ЗМІСТ

1 Сталий розвиток бізнесу в контексті повоєнного відновлення	3
Висновки	12

1 СТАЛИЙ РОЗВИТОК БІЗНЕСУ В КОНТЕКСТІ ПОВОЄННОГО ВІДНОВЛЕННЯ

Сталий розвиток малий та середнього бізнесу спроможний забезпечити відновлення економіки у повоєнний період. Варто також звернути увагу на такі актуальні проблеми сьогодення: рівень продовольчої безпеки в Україні та світі в контексті російсько-української війни, критичний стан електроенергетичної інфраструктури, екологічних ризиків підприємств тощо. Базуючись на виявлених тенденціях та потребах МСП, необхідно розробити дієві інструменти активізації сталого розвитку бізнесу на місцевому рівні. Отож, розвиток малого та середнього підприємництва (МСП) слід розглядати через призму формування інституціонального середовища, зважаючи на стан місцевої економіки, актуальні соціальні, екологічні виклики сьогодення.

Розроблено модель функціонування інституційної одиниці сприяння розвитку бізнесу, яка працюватиме у таких ключових напрямках: креативна економіка, розвиток креативного підприємництва; зелена економіка і сталий розвиток; цифровізація бізнесу і масштабування розвитку. Особливу увагу рекомендується зосередити на напрямі зеленої економіки і сталого розвитку.

Сучасна надзвичайно складна ситуація в Україні потребує особливої уваги до бізнесу, детального вивчення поточних і стратегічних проблем його функціонування, зокрема на регіональному рівні. *Визначено* необхідність створити сприятливі умови для організації і ведення підприємницької діяльності в основному за рахунок формування належного інституціонального середовища розвитку МСП. Центр креативної економіки і сталого розвитку пропонує консалтингову, інформаційно-консультаційну, навчально-тренінгову, просвітницьку підтримку потенційним і діючим суб'єктам господарювання Івано-Франківської громади у спрямуваннях: 1. Креативна економіка, розвиток креативного підприємництва. 2. Зелена економіка і сталий розвиток. 3. Цифровізація бізнесу і масштабування розвитку.

Визначено, що для створення стійких переваг над конкурентами

сучасному суб'єкту господарювання необхідно мати виважену, ефективну систему управління своєю діяльністю, яка потребує створення системи аналізу результатів його діяльності та прийняття своєчасних рішень.

Запропоновано методичний інструментарій для визначення результативності роботи підприємства через оцінювання бізнес-процесів, які протікають всередині нього.

Для оцінювання бізнес-процесів підприємства розрахунки *рекомендовано* здійснювати за етапами. Етап 1. Формування критеріїв результативності та ефективності бізнес-процесів на основі системи BSC. Етап 2. Формування показників результативності та ефективності в рамках критеріїв BSC. Етап 3. Визначення нормалізованих оціночних показників ефективності бізнес-процесу. Етап 4. Визначення вагомості та ранжирування показників результативності та ефективності бізнес-процесів за методом аналізу ієрархій Сааті. Етап 5. Визначення середньозважених показників результативності та ефективності певного операційного бізнес-процесу. Етап 6. Визначення інтегральних показників результативності та ефективності певного бізнес-процесу за шкалою Харрінгтона. Етап 7. Оцінка стану певного бізнес-процесу на основі інтерпретації результатів за обраною шкалою. Етап 8. Визначення узагальнюючого показника результативності та ефективності сукупності бізнес-процесів. Етап 9. Діагностика стану сукупності бізнес-процесів підприємства на основі інтерпретації результатів за обраною шкалою.

Сталий розвиток газового сектору та формування тарифів тісно взаємопов'язані між собою, а саме, адекватні та сталі тарифи стимулюють інвесторів до розвитку нових технологій та інфраструктури, що в свою чергу сприяє сталому розвитку газового сектору. Адекватні тарифи відображають вартість впровадження нових ефективних технологій, вдосконалення екологічних стандартів, розвитку інфраструктури та модернізації. Однак питанням тарифоутворення у газовому секторі, як елементу сталого розвитку не надається належної уваги.

Окреслено значення тарифоутворення для сталого розвитку газового

сектору України.

Проаналізовано нормативно-правову базу, що регулює сталий розвиток у країнах світу та Україні, та їх взаємозв'язок із нафтогазовим сектором економіки.

Проведено аналіз динаміки продажу газу на ринку та для українських споживачів, а також динаміку тарифів на транспортування газу, що показав суттєве зниження цін на ринку та відносно незначне зниження тарифів для споживачів України. Однак тарифи для населення залишаються нижчими за ринкові ціни за рахунок власного видобутку.

Визначено основні детермінанти, що впливають на формування тарифів у транспорті газу, серед яких географічне розташування, наявність природних ресурсів, ступінь розвиненості транспортної інфраструктури, попит і пропозиція газу, конкуренція на ринку транспортування газу, цінові тенденції, договірні умови замовників послуг, регуляторні політики та регулятивні вимоги ринку газу, витрати, пов'язані з транспортуванням газу, інвестиції у розвиток і підтримку інфраструктури тощо.

Встановлено основні аспекти формування тарифів на газ задля забезпечення сталого розвитку газового сектору, а саме забезпечення інвестиції для інновацій та розвитку газових підприємств, покриття витрат на інфраструктуру та модернізацію, збалансованість між економічними та екологічними аспектами, зниження ризиків для інвесторів, розвиток альтернативних джерел енергії, гнучкість та адаптацію до змін, соціальний вплив та надавати гарантії для споживачів.

Сталий розвиток будь-якого суб'єкта господарювання базується на обґрунтованій інвестиційній політиці, яка в свою чергу передбачає реалізацію ефективних інвестиційних проектів. Вони формують позитивний грошовий потік, створюють додану вартість і дають змогу вирішувати складні соціально-економічні проблеми на мікрорівні. Для проектної діяльності характерна спрямованість на результат, якого необхідно досягти в умовах обмежених часових і фінансових ресурсів. Крім того, проектну діяльність відрізняє

унікальність і новизна, тому вона вважається найбільш прогресивною і набуває все більшого поширення в багатьох видах бізнесу.

Визначено, що основними принципами проектного аналізу в управлінській діяльності суб'єктів господарювання є наступні: - узгодженість, тобто врахування всієї системи відносин між учасниками проекту та їх економічним середовищем, найважливіших факторів, що впливають на витрати та результати окремих учасників, а також внутрішніх, зовнішніх і синергетичних ефектів;

- складність проектного аналізу та експертизи проекту, що передбачає використання різних видів аналізу проекту та підготовку комплексного бізнес-плану проекту;

- врахування всіх основних наслідків проекту;

- застосування сучасних міжнародних стандартів управління та оцінки проектів;

- відповідність стратегії розвитку та інвестиційної політики країни, регіону, підприємства (банку);

- наявність позитивного суспільного соціально-економічного ефекту проекту;

- висока якість та достатність проектної й іншої документації, необхідної для підготовки бізнес-плану проекту.

У дослідженні *проведено* літературний огляд праць за останні роки для розуміння того, що вбачають ефективним в впровадженні циркулярної економіки.

Виокремлено окремі порівняльні аспекти, які вважають визначальними у використанні циркулярної економіки і її інструментів, зокрема деякі з них бачать ефективність діяльності малих і середніх підприємств через використання інструментів циркулярної економіки, деякі аналізують використання цієї концепції для великих підприємств і корпорацій, що є не менш актуальним. *Виконаний* аналіз праць показав, що ефективно впровадження концепції циркулярної економіки можливе за підтримки органів

влади через фіскальну політику, фінансування пілотних проєктів для визначення найбільш оптимального використання окремих інструментів циркулярної економіки. Інші бачать реалізацію циркулярної економіки через рішення і інноваційні технології, ще частина авторів наголошує на необхідності використання хмарних технологій, інтернету речей, досягнень 4 і 5 промислових революцій. Методика, які використовують науковці при аналізі є різноманітні від економіко-математичного апарату, систематичного огляду наукових статей відібраних через різні системи, а також використовуючи методи експертних оцінок та анкетування.

На основі проведеного аналізу *виокремлено* основні напрями і підходи, які стимулюють і підвищують ефективність використання циркулярної економіки в промисловості.

У дослідженні *проаналізовано* сучасний стан інвестицій в охорону навколишнього середовища в ЄС та Україні.

Визначено зростаючу значущість екологічних проблем у світі та необхідність застосування дієвих природоохоронних заходів.

Проаналізовано структуру витрат та інвестицій на охорону навколишнього середовища за інституційною складовою.

Виявлено суттєве зростання витрат корпоративного сектора в охорону навколишнього середовища й активізацію розробки та впровадження інноваційних технологій в екологічну сферу.

Проведено аналіз інвестицій корпоративного сектора в охорону навколишнього середовища за видами економічної діяльності та *розглянуто* структуру витрат на охорону навколишнього середовища в ЄС та Україні. *Охарактеризовано* стан і структуру капітальних інвестицій за видами природоохоронних заходів в Україні.

Військові дії внесли значні зміни у розвиток України та її окремих територій. Після початку агресії росії велика кількість областей залишились повністю зруйновані та потребують повної відбудови. Частина міст хоч і не зазнали руйнувань інфраструктури, але також мають значні пошкодження,

зокрема засобів енергетичної сфери. Окрім того, воєнні дії чинять негативний вплив як на екологічну ситуацію, так і на економіку країни, що, своєю чергою, порушує і соціальний баланс у суспільстві. Зазначене підкреслює актуальність досліджень проблем сталого розвитку українських міст, їх відновлення та подальшого розвитку.

У роботі з'ясовано основні підходи до оцінювання сталого розвитку, а саме підхід, що ґрунтується на використанні індикаторів, продуктивний підхід та інтегрований підхід, а також звернуто увагу на систему показників, за якими можна оцінити окремі аспекти сталого розвитку. Представлено набір основних показників для оцінки рівня змін сталого розвитку міст України в економічному, соціальному та екологічному аспектах. Розрахунок інтегрального показника сталого розвитку на основі всіх комплексних групових показників та їх вагових коефіцієнтів є виправданим, але розрахувати рівень сталого розвитку міст України сьогодні складно через відсутність статистичної інформації на офіційних сайтах міст України у зв'язку з військовою ситуацією в країні.

Проаналізовано капітальні інвестиції та прямі інвестиції, які показали, що існує сильна кореляція між факторами та функцією. Розглянуто європейські компетенції сталого розвитку та сформульовано напрями, що потребують першочергової уваги у післявоєнний період для відбудови українських міст.

Використання відновлюваних паливно-енергетичних ресурсів відіграють важливу роль у формуванні паливно-енергетичного балансу держави, їх вплив на сталий розвиток бізнесу є беззаперечним.

В дослідженні охарактеризовано шляхи покращення міжнародної діяльності співпраці, кооперації для отримання «синергетичного ефекту» у сфері використання відновлюваних ПЕР.

Встановлено, що розвитку відновлюваних енергоресурсів в енергетичному секторі економіки сприятиме формування міжнародного партнерства. В контексті партнерств у сфері використання відновлюваних паливно-енергетичних ресурсів, обґрунтовано доцільність застосування

міжнародного публічно-приватного партнерство (МППП).

Досліджено, що при започаткуванні МППП необхідно враховувати особливості державного управління в енергетиці; довгостроковість та складність міжнародних проєктів; наявність ефективної інституційної та нормативно-правової бази; українську систему законодавства із надання дозволів з метою наближення до Європейських вимог та стандартів; фінансові механізми МППП; особливості оцінювання ефективності фінансування проєктів МППП тощо.

В умовах динамічності змін зовнішнього середовища, прогресивності інформаційних технологій, відповідальності за прийняття якісних управлінських рішень, що відображаються на результатах діяльності, виникає необхідність проведення оцінки комплексної ефективності бізнесу сутність.

Обґрунтовано, що для оцінки ефективності діяльності підприємств доцільно використовувати параметричні і непараметричні методи, вони мають ряд переваг та допомагають в повній мірі здійснити комплекс оцінку суб'єкта господарювання за для прийняття обґрунтованих управлінських рішень у довгостроковій перспективі.

Отримані *обґрунтовані* теоретичні положення та практичні рекомендації, які можуть бути прийняті до використання в діяльності промислових підприємств при аналізі фінансово-економічного стану та виокремленні конкурентних переваг на ринку

Трансформаційні зміни в економіці характеризуються значним впливом кадрового потенціалу підприємства з розвитку бізнесу.

У ході дослідження було *проаналізовано* ефективність використання трудового потенціалу підприємств, що надають освітні послуги в сфері ІТ. *Виявлено*, що для успішного функціонування та розвитку таких підприємств необхідно впроваджувати комплексні стратегії, які спрямовані на підвищення зацікавленості працівників у виконанні поставлених завдань. Основні напрями стимулювання включають:

- 1) Фінансові та нефінансові стимули.

- 2) Професійний розвиток і навчання.
- 3) Позитивний корпоративний клімат.
- 3) Участь працівників у прийнятті рішень.
- 4) Здоров'я та благополуччя.
- 5) Визнання та оцінка роботи.
- 6) Розвиток корпоративної культури.
- 7) Соціальна відповідальність.

Встановлено, що запропоновані напрями стимулювання трудового потенціалу можуть бути ефективно застосовані у підприємствах, що надають освітні послуги в сфері ІТ, забезпечуючи таким чином їх стійкий розвиток і конкурентоспроможність. Впровадження комплексного підходу до мотивації працівників дозволить досягти високих показників ефективності та якості освітніх

Рушійною силою розвитку освіти і науки, яка генерує, продукує та розповсюджує якісний інтелектуальний продукт є наукові кадри. Одним із основних напрямів дослідження наукового потенціалу регіону є аналіз та оцінка системи кадрового забезпечення, яка сприяє процесам інтеграції освіти і науки у європейський та світовий освітній простір.

Проведені дослідження *свідчать* про високий показник скорочення кількості наукових організацій, який відбувся протягом п'яти років. Дослідження структури кількості працівників, задіяних у виконанні НДР у Івано-Франківській області *показало*, що найбільшу питому вагу займають дослідники, протягом аналізованого періоду їхня частка дещо збільшилася у 2021 р., що склало – 85,15%, величина допоміжного персоналу та техніків мала тенденцію до зменшення. Згідно інформації Державного комітету статистики України протягом 2010-2018 рр. відбулося суттєве скорочення кількості організацій, які здійснювали НДР, тому для стабілізації ситуації Кабінетом міністрів було затверджено стратегію розвитку сфери інноваційної діяльності, яка передбачає лише скорочення чисельності працівників, які задіяні у виконанні НДР, зокрема техніків та допоміжного персоналу.

Динаміка кількості працівників, задіяних у виконанні НДР *показала* зниження чисельності працівників протягом 2019-2021 рр., зниження відбулося у всіх категоріях працівників: дослідники, техніки та допоміжний персонал.

Цифровізація на сучасному етапі є провідним процесом у формуванні інформаційно-мережевої економіки. Вплив діджитал-технології на розвиток соціальної відповідальності бізнесу 80 представлена у чіткій та об'єктивній формі.

Встановлено, що до головних інформаційних зон належать: доступність інформації (щоб дозволити зацікавленим сторонам правильно оцінювати вплив рішень і дій на їх власні інтереси); етична поведінка (компанія повинна будувати свою поведінку на основі доброчинності та доброчесності); повага до інтересів зацікавлених сторін (компанію слід поважати, враховувати і реагувати на інтереси зацікавлених сторін боку); повага до верховенства закону (діяльність компанії повинна відповідати правовим вимогам юрисдикції, її відносини повинні будуватися в рамках застосовних і відповідних правових стандартів); дотримання міжнародних стандартів поведінки (бізнес повинен відповідати міжнародним стандартам поведінки, поважаючи принцип поваги верховенства права).

ВИСНОВКИ

Робота викладачів кафедри прикладної економіки над держбюджетною темою дозволила отримати наступні результати щодо науково-теоретичного обґрунтування та розробки практичних рекомендацій стосовно сталого розвитку бізнесу в контексті повоєнного відновлення, зокрема:

- *створено* Центр креативної економіки і сталого розвитку для бізнесу як дієвий інструмент задля активізації застосування принципів «зеленої» економіки і сталого розвитку, впровадження креативних підприємницьких ідей, екоінноваційних рішень, цифровізації та масштабування бізнесу у громаді;
- *окреслено* модель роботи новоствореного на базі Бізнес-Інкубатора ІЕМ

ІФНТУНГ Центру креативної економіки і сталого розвитку, що передбачає надання прикладних послуг у ключових спрямуваннях, які є найбільш затребуваними для бізнесу.

- *запропоновано* методичний інструментарій для оцінювання результативності підприємства на основі визначення бізнес-процесів;

- *визначено* показники результативності та ефективності окремих бізнес-процесів і їх сукупності в цілому, що дозволяє отримувати і агрегувати дані про міру досягнення цілей як окремих бізнес-процесів, так і синергетичних цілей їх сукупності;

- *доведено*, що інформація про результативність та ефективність виконання бізнес-процесу є основою для прийняття управлінських рішень керівництвом та використовується для оперативного контролю бізнес-процесів, їх оцінки та аналізу, з метою поліпшення господарської діяльності підприємства, що особливо актуально в умовах економіки України;

- *визначено* основні детермінанти формування тарифів, які мають увійти у методику щодо встановлення тарифів на доставку природного газу;

- *запропоновано*, на відміну від діючої методики, що враховує тільки планову річну тарифну виручку суб'єкта господарювання з розподілу природного газу на планований період та загальну планову річну замовлену потужність розподілу природного газу ліцензіата; *врахувати* перелік детермінант, які дозволять збалансувати інтереси інвесторів та держави, економічні, екологічні та соціальні аспекти;

- на основі літературного огляду *запропоновано* найбільш дієві, ефективні інструменти циркулярної економіки в промисловості;

- *встановлено*, що формування екологічно орієнтованої інвестиційної діяльності в напрямі активізації фінансування видатків у сферу охорони навколишнього середовища дозволить поліпшити структуру інвестиційних джерел;

- *з'ясовано*, що зростання абсолютної величини інвестицій в охорону навколишнього середовища не супроводжується структурним приростом у

загальній сумі ВВП і характеризується нестабільною динамікою та *виявлено*, що найбільша їх питома вага зосереджена на управлінні відходами та стічними водами;

- *обґрунтовано*, що спостерігається зростання зацікавленості екологічною сферою корпоративного сектора, а також очікується подальше суттєве зростання витрат в охорону навколишнього середовища шляхом активізації розробки та впровадження інноваційних технологій в екологічну сферу;

- *визначено*, що оптимізація напрямів інвестування в охорону навколишнього середовища та їх використання сприятиме досягненню позитивних екологічних і фінансових результатів як корпоративного сектора, так і економіки країни в цілому;

- *виокремлено* основні принципи інвестування в охорону навколишнього середовища, які необхідно закласти в основу її відбудови у повоєнному відновленні;

- *обґрунтовано*, що запровадження міжнародного публічно-приватного партнерства у сфері використання відновлюваних паливно-енергетичних ресурсів сприятиме розвитку сталому розвитку бізнесу та забезпеченню енергетичної безпеки держави, загалом.

- *запропоновано* збільшити частку витрат у розробку та впровадження інноваційних технологій в екологічну сферу з метою оптимізації структури інвестиційних джерел і напрямів їх використання.

- *запропоновано* методику розрахунку інтегрального показника та набір основних показників для оцінки рівня змін сталого розвитку міст України в економічному, соціальному та екологічному аспектах;

- *представлено* інтегральний показник сталого розвитку на основі всіх комплексних групових показників та їх вагових коефіцієнтів;

- *сформовано* практичні рекомендації щодо використання трудового потенціалу для сталого розвитку підприємництва Прикарпаття;

- *доповнено* прогнозуванням коефіцієнта випередження проведення аналізу ефективності використання трудового потенціалу підприємств, що

надають освітні послуги в сфері ІТ;

- з'ясовано, що параметричні методи оцінки ефективності промислових підприємств базуються на економетричному аналізі, а непараметричні методи не потребують визначення функціональної форми виробничої функції (функцій витрат), вони використовують математичне програмування, що є однією з головних переваг застосування цих методів;

- встановлено, що одним із методів аналізу ефективності є аналіз середовища функціонування, який широко використовується для аналізу ефективності промислових підприємств. В його основу покладено методіку оцінки загальної ефективності (продуктивності) та концепцію бенчмаркінгу.

- встановлено, що основними напрямками стабілізації ситуації на регіональному рівні є формування передумов для збереження наявних та залучення молодих наукових кадрів для виконання НДР, яке передбачатиме залучення інвестицій, фінансове стимулювання працівників, якісна підготовка фахівців, створення умов для розвитку науково-дослідних робіт.

Використання результатів та продукції у навчальному процесі.

Напрацювання використані при викладанні таких дисциплін в межах спеціальності 051 Економіка: «Інституційна економіка», «Соціально-економічна безпека» (для здобувачів ОПП «Економіка бізнесу», ОПП «Міжнародна економіка» I-го (бакалаврського) рівня ВО), «Інтелектуальний бізнес» (ОПП «Бізнес-економіка» II-го (магістерського) рівня ВО) та «Бізнес-консалтинг та проектна діяльність» (ОНП «Економіка» III рівня підготовки PhD). Результати також використані при впровадженні проекту: *«Сталий розвиток МСП Івано-Франківської громади на засадах "зеленої", інноваційної, креативної економіки»* в рамках Програми міжнародної допомоги [«EU4Business: відновлення, конкурентоспроможність та інтернаціоналізація МСП»](#), яка спільно фінансується ЄС та урядом Німеччини і реалізується німецькою федеральною компанією Deutsche Gesellschaft für Internationale Zusammenarbeit (GIZ) GmbH (11.04.2023-31.12.2023) <https://business.ivano->

frankivsk.ua/ . Результати проведеного дослідження можуть бути впроваджені у навчальний процес для здобувачів ступеня магістр – у дисциплінах: «Інтелектуальний бізнес», «Інноваційний розвиток підприємства», для здобувачів ступеня бакалавр – у дисципліні «Економічне управління бізнес-процесами».

Використані результатів та продукції у навчальному процесі у дисциплінах «Економіка суб'єктів господарювання», «Стратегічне управління бізнесом», «Економіка в умовах сталого розвитку», «Інвестиції та інновації в бізнесі», «Економіка та організація діяльності корпоративних структур», «Бізнес-рішення та оцінювання ризиків», «Концепції управління», «Міжнародна інвестиційна діяльність», «Міжнародна економічна діяльність», тренінг-курс «Організація та ведення власного бізнесу», «Методологія наукових досліджень», «Планування і контроль на підприємстві», «Потенціал і розвиток підприємства», тренінг-курс «Управління ресурсами». «Конкурентоспроможність підприємства».